

Edirne Antlaşması'nda (1829) Tuna Nehri Sahil ve Adalarının Statüsü

Status of The Danube River Coast and Islands in The Treaty of Edirne (1829)

Mensure KIZIL^{1*}

¹Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi / Derleme

Makale vb.

Geliş Tarihi: 22.09.2025

Kabul Tarihi: 23.10.2025

Anahtar Kelimeler:

Edirne Antlaşması (1829),
Tuna Nehri, Tuna Adaları,
Sahiller, Sınır Hattı

ÖZ

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması, Osmanlı-Rus ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası olmuştur. Eflak ve Boğdan'ın idari ve siyasi statüsü ile Tuna Nehri üzerindeki sınır düzenlemeleri antlaşmanın en dikkat çekici yönleridir. Antlaşma, 1812 Bükreş ve 1826 Akkirman düzenlemelerinin üzerine inşa edilmiş, ancak bu kez özellikle sınırların çizimi ve özerklik konularında daha ayrıntılı hükümler yer almıştır. Antlaşmanın 3. maddesi Eflak ve Boğdan sınırlarının Tuna Nehri boyunca yeniden tanımlanmasını sağlamış ve Tuna havzasındaki adaların kime ait olacağı, sahil şeritlerinin statüsü ve yerleşimlerin bağlı bulunduğu idari yapılar ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu değişiklikler, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı'ya bağlı özerk prenslikler olarak kalmasını sağlarken, Rusya'nın bölge üzerinde doğrudan nüfuz kurmasına da zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Tuna Nehri yalnızca bir doğal sınır değil, aynı zamanda diplomatik dengeyi, ticaret yollarını ve yerel toplumsal yapıyı etkileyen kritik bir unsur haline gelmiştir. Bu çalışma, Edirne Antlaşması bağlamında Tuna Nehri havzasındaki sağ ve sol sahilleri, sınır hattındaki yerleşimleri ve adaların statüsü gibi düzenlemeleri Osmanlı Arşiv belgeleri, diplomatik raporlar, mektuplaşmalar ve kronikler ışığında ele almaktadır. Çalışma, Osmanlı-Rus ilişkileri ve Tuna havzasındaki sınır çalışmalarına kaynaklık etmesi açısından literatüre katkı sunacaktır.

* Sorumlu yazar.

* mensurekizil@yyu.edu.tr / ORCID 0000-0003-0109-947.

ARTICLE INFO

Research Article /

Review Article etc.

Recieved: 22.09.2025

Accepted: 23.10.2025

Keywords:

Treaty of Edirne (1829),
Danube River, Islands,
Riverbanks, Border Line.

ABSTRACT

The Treaty of Edirne, signed on September 14, 1829 following the Ottoman-Russian War of 1828-1829, marked a new turning point in Ottoman-Russian relations. The administrative and political status of Wallachia and Moldavia, along with the border arrangements along the Danube River, were among the most notable aspects of the treaty. Building upon the previous settlements of Bucharest (1812) and Akkirman (1826) the Edirne Treaty introduced more detailed provisions, particularly regarding the delineation of borders and the issue of autonomy. Article 3 of the treaty redefined the boundaries of Wallachia and Moldavia along the Danube River, specifying in detail the ownership of the river islands, the status of the riverbanks and the administrative affiliations of the settlements along the frontier. These changes ensured that Wallachia and Moldavia remained autonomous principalities under Ottoman suzerainty, while simultaneously laying the groundwork for Russia's direct influence over the region. Thus, the Danube emerged not merely as a natural boundary but as a critical element shaping diplomatic balance, trade routes, and local social structures. This study examines, within the framework of the Edirne Treaty, the reorganization of the Danube basin particularly the right and left banks, frontier settlements and the status of the river islands through Ottoman archival documents, diplomatic reports, correspondence and contemporary chronicles. The research aims to contribute to the historiography of Ottoman-Russian relations and to the broader literature on border studies in the Danube region.

GİRİŞ

Latince *Danubius* olarak ifade edilen Tuna Nehri, Macar dilinde nehre işaretlerle Duna isminden esinlenilerek Türkler tarafından Tuna olarak adlandırılmıştır¹. Avrupa tarihinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynayan Tuna Nehri, Almanya'nın güneyindeki Karaorman bölgesinden doğarak Karadeniz'de Kili (Chilia), Hızır İlyas (Sfantul Gheorghe) ve Sünne (Sulina) Boğazları'na dökülmektedir². Avrupa'nın Volga'dan sonra en uzun ikinci akarsuyu olan Tuna, kaynağından Karadeniz'e kadar Yukarı Tuna, Orta Tuna ve Aşağı Tuna olarak üç havza-ya ayrılmaktadır³. Osmanlı egemenliğine geçen kısmı olan Aşağı Tuna, Demirkapı'dan Karadeniz'e kadar ulaşan kısmı kapsamaktadır. Nehir, boğazlara yaklaştıkça derinliği azalmakta ve sudaki kum adacıkları bariz bir şekilde görülmektedir. Bu geniş Tuna Deltası 4.500 kilometrelik bir alanı oluşturmaktadır. 3.019 kilometrelik uzunluğu ve geçtiği çok sayıda ülkeyi birbirine bağlaması, nehre yalnızca coğrafi değil, aynı zamanda tarihsel bir kimlik kazandırmaktadır⁴. Tuna Nehri, geçtiği topraklar üzerinde kurulan devletler ve imparatorluklar için stratejik bir sınır, ticaret yolu ve kültürel etkileşim alanı olmuştur.

Tarih boyunca pek çok devletin hâkimiyet mücadelesine sahne olan Tuna, XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin de ilgisini çekmiştir⁵. XVI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Osmanlılar, Orta Tuna Havzası'nın büyük bölümünde ve Aşağı Tuna Havzası'nın tamamında kalıcı hâkimiyet kurmuş, bu bölgedeki varlıklarını üç asırdan fazla süreyle devam ettirmişlerdir. Osmanlıların Tuna üzerindeki hâkimiyet kurma çabaları özellikle askeri, siyasi, stratejik ve ekonomik bakımdan büyük bir önem taşımaktaydı. 1393'te Tırnova, 1396'da ise Vidin topraklarının ele geçirilmesiyle Osmanlı Devleti'nin kuzey sınırları Tuna Nehri'ne ulaşmış

¹ Mihai Maxim, "Tuna", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s. 372.

² *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*, "Tuna", C. XXIII, İstanbul 1986, s. 11741; Ali Karahan, "Tuna Nehri ve Kıyılarındaki Yerleşim Yerleri Hakkında XVIII. Yüzyılın Sonlarında Kaleme Alınan Bir Risale (Değerlendirme ve Çeviri Metin)", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 45, 2021, s. 2.

³ Maxim, "Tuna", s. 372.

⁴ Filiz Yıldırım, *1856 Tarihli Bir Risale Işığında Tuna Nehri'nin Tarihi Coğrafyası ve Jeopolitiği*, İstanbul 2019, s. 25-26.

⁵ Henry Hajnal, *The Danube Its Historical, Political and Economic Importance*, 1920, s. 56-57.

ve nehir, Osmanlı ile Eflak ve Boğdan voyvodalıkları arasında doğal bir sınır hattı oluşturmuştur⁶. Bu durum, Tuna'nın kilidi olarak ifade edilen Eflak ve Boğdan'daki hâkimiyetin devamlılığı için mühimdi. Bu stratejik konumu erken dönemde fark eden Osmanlılar, fetihlerle eş zamanlı olarak Tuna'nın güney kıyısı boyunca birbirine yakın mesafelerde kaleler inşa ederek güçlü bir savunma hattı kurmaya yönelmişlerdir⁷. Tuna Nehri boyunca uzanan Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Silistre⁸, Yergöğü gibi kaleler bir taraftan kuzeye ve batıya yönelik askeri harekâtların dayanak noktaları olmuş, diğer taraftan ise Avrupa'dan gelebilecek saldırılara karşı birer siper vazifesi görmüştür. Böylelikle Tuna Nehri, Osmanlıların Rumeli'deki ilerleyişinde ve Rumeli'de askeri-idari yapılanmanın tesisinde merkezi bir rol oynamıştır⁹.

XVIII. yüzyılda Avrupa siyasetinde belirgin bir güç olarak yükselen Rusya, Çar I. Petro döneminden itibaren sıcak denizlere ulaşma stratejisi doğrultusunda Osmanlıların Aşağı Tuna Havzası'ndaki başlıca rakibi hâline gelmiştir. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Tuna sahillerine yakın olan İbrail, İsmail, Kili, Yergöğü, Tulça¹⁰ ve Tutrakan gibi mühim merkezler Rus işgaline uğramış; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla da bu yerler Osmanlı'ya iade edilmekle birlikte, Rusya Karadeniz'de serbest ticaret hakkı elde ederek bölgedeki nüfuzunu kalıcı hale getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin Kırım'ı yeniden kazanma teşebbüsüyle giriştiği 1787-1792 savaşı ise Aşağı Tuna'daki Osmanlı mevcudiyetini daha da zayıflatmış; Kili, Tulça, İsakçı ve İsmail'in Rusların eline geçmesi ve Osmanlı donanmasının Kerç ile Kılburun'da uğradığı başarısızlıklar, Karadeniz ve Tuna Deltası üzerinde Rus hâkimiyetini pekiştirmiştir. Nihayet 1792 Yaş Antlaşması'yla Kırım'ın Osmanlı açısından kesin kaybı teyit edilmiş, Ruslar geçici işgal ettikleri Tuna boyundan çekilmiş olsalar da Aşağı Tuna Havzası'nda Osmanlı hâkimiyeti kalıcı surette sarsılmıştır¹¹.

XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin Tuna Nehri üzerindeki hâkimiyeti fiilen sona ermiş ve bölgedeki denetim büyük ölçüde Rusya'nın kontrolüne girmiştir. 1812 Bükreş Antlaşması'yla Rusya'ya Tuna üzerinde tasarruf hakkı tanınmış ve Rus gemilerinin Prut Nehri ağzına kadar serbestçe seyretmeleri kabul edilmiştir¹². Bu antlaşmadan sonra, Rusya tarafından kalıcılığı sağlamak için kolonileşme süreci başlatılmış; Aşağı Tuna bölgesine Bulgar, Alman ve Rus yerleşimciler getirilmiş, onlara ekonomik ve dini ayrıcalıklar tanınmıştır. Üretim kabiliyetleri bakımından en gelişmiş Alman topluluğu Tulça bölgesine yerleştirilmiştir. Burada kendilerine toprak verilmiş ve belirli bir süre vergi muafiyeti sağlanmıştır¹³. Bunu müteakiben 1826 Akkirman¹⁴ ve 1829 Edirne Antlaşması ile Rusya'nın Tuna'daki etkisi daha da pekişmiş; İbrail, Yörgöğü ve Turnu'nun idaresi Eflak'a bırakılırken stratejik öneme sahip Sünne Boğazı doğrudan Rusya'ya devredilmiştir. Böylelikle

⁶ Neşri, XIV. yüzyılda Sultan I. Bayezid'in büyük bir kuvvet ile Eflak'tan Tuna'ya geçip Niğbolu'yu muhasara ettiği ve bu sırada Evrenos Bey'in de Tırnova'ya gelip bölgeyi abluka altına aldığını kaydetmiştir. Mehmed Neşri, *Cihannüma Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, Necdet Öztürk (Haz.), İstanbul 2008, s. 148.

⁷ Maxim, "Tuna", s. 372.

⁸ Günümüzde Silistra olarak anılmakla birlikte Bulgaristan-Romanya sınırında Tuna Nehri'nin sağ kıyısında yer alır. Eski Bulgarca *Drăstâr* kelimesinden türemiştir. Silistre, Rusçuk'a 124 km mesafededir ve günümüzde Bulgaristan'a bağlıdır. Machiel Kiel, "Silistre", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 202.

⁹ Viorel Panaite, "Osmanlı Hâkimiyetinin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", *Türkler*, C. IX, Ankara 2002, s. 212.

¹⁰ Romanya'nın güneydoğusunda, Tuna Deltası'na bağlanan üç koldan Hızır İlyas (Sfântu Gheorghe) kolunun sağ yakısında yer alan bir limandır. Osmanlı kaynaklarında Tolci, Tulça, Tulçî şeklinde yazılır. Miham Maxim, "Tulça", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s. 360.

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, Ankara 1978, s. 386-389; Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C. V, Ankara 2011, s. 2574-2575; Serhat Kuzucu, *1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ 2012, s. 134-135, 167-170.

¹² 28 Mayıs 1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nı sona erdiren Bükreş Antlaşması'nda, Prut Nehri'nin Boğdan'a girdiği yerden itibaren Tuna Nehri'ne aktığı yere kadar ve oradan da Tuna Nehri'nin sol kıyısından Kili'ye ve Karadeniz'e aktığı yere kadar iki devlet arasında sınır olarak belirlenmiştir. İsmail ve Kili üzerinde bulunan küçük Tuna adaları, nehrin sol kıyısına daha yakın olduğu için Rus hâkimiyetinde olacaktır. Fakat adaların bundan böyle ıssız kalacaklarına ve üzerinde hiçbir tahkimat yapılmayacağına dair anlaşmaya varılmıştır. İsmail ve Kili'nin karşısındaki büyük Tuna adaları da aynı şekilde iskân yapılmadan sınırda yer alacaktır. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)*, C. VII, Erhan Afyoncu (Ed.), İstanbul 2011, s. 515.

¹³ Constantin Brătescu, *Population of Dobrogea, in Dobrogea 50 Years of Romanian Life*, Ex Ponto (Ed.), Constanta 2003, s. 230; Adrian Ilie, "Some Aspects Regarding The German Population in Dobrogea (19th Century-Early 20th Century)", in *Dobrogean Germans History and Civilization*, Valentin Ciorbea (Ed.), Costanta 2006, s. 122.

¹⁴ Akkirman, Dinyester Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yerde, önu sonradan kapanarak kıyı gölü haline gelen körfezin sağında bulunmaktadır. 1812 Bükreş Antlaşması'ndan sonra 1820 yıllarında yeniden şiddetlenen Osmanlı-Rus sürtüşmelerini sonuçlandırmak için yapılan Akkirman Antlaşması (7 Ekim 1826) bu şehirde imzalanmıştır. Ruslar adına M. S. Vorontsov ve A. I. Ripob, Osmanlılar adına da Hâdi Paşa ve Köse İbrahim Paşa tarafından imzalanan Akkirman Antlaşması ile Sırbistan'ın muhtariyeti ve ayrıca Balkanlar'daki Rus nüfuzu kabul edildi. Mustafa L. Bilge, "Akkirman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul 1989, s. 269-270.

Osmanlı Devleti'nin Tuna Nehri ile olan bağı kopmuş, nehir üzerindeki siyasi ve askeri denetim esas itibarıyla Rusya'nın kontrolüne geçmiştir denilebilir¹⁵.

1. 1829 EDİRNE ANTLAŞMASI VE TUNA SAHİLLERİ

Tuna Nehri ve hinterlandının önemli ölçüde Rus hâkimiyetine geçmesi yukarıda kısmen belirtildiği üzere önce Akkirman ve daha sonra Edirne Antlaşmalarıyla olmuştur. Zira XIX. yüzyılın başlarında, Osmanlı-Rusya arasındaki mücadele ve savaşlarda kuşkusuz en önemli çekişme alanlardan birisi de Tuna eyaletleridir. Sırp isyanı, Arnavutluk'ta idareyi ele alan paşaların merkeze itaat etmemesi, Rumeli âyan ve beylerin bir nevi bağımsız hareketleri, Kırcalı eşkıyası denilen çetelerin Rumeli'yi kasıp kavurması Osmanlı idaresinin bu bölgedeki kuvvetini bir hayli zayıflatmıştı¹⁶.

1828 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı, Tuna ve Kafkas olmak üzere iki cephede gerçekleşmiştir. Ruslar Kafkas cephesinde Kars, Ardahan ve Batum'u düşürerek ilerlemiş ve 1829 yılı başlarındaki saldırılar ile Erzurum'u ele geçirerek Trabzon istikametine yönelmişlerdi¹⁷. Tuna cephesinde ise Rus kuvvetleri Prut ve Anapa'yı istila ettikten sonra önce Bulgaristan'a giriş yolu olan Dobruca'ya girmiş daha sonra da Varna ile Silistre'yi kuşatmışlardı. 1828 harekâtı Rumeli'deki nispeten başarılı Osmanlı savunması sayesinde önceleri Ruslar için büyük sonuçlar vermediyse de İsakçı, İbrail, Pazarcık bölgelerini ele geçirdikten sonra 1829'da Rahova'nın düşüşü ile Ruslar Külefçe Boğazı'nı yani Balkan dağlarını aşarak Silistre'nin ele geçirilmesiyle birlikte Edirne, Rus Mareşal Dibiç'in kuvvetlerine teslim olmuştu¹⁸. Ancak Rus ordularının merkezden epey uzak kalmış olmaları, Şumnu'da henüz yenilmemiş bir Osmanlı ordusunun varlığı ile Avrupa ülkelerinin Rus ordularının İstanbul'a ilerleyişini kabul etmeyeceği endişesi, Rusların daha fazla ilerlemesi önündeki önemli engellerdi. Bu nedenle Prusya elçisinin aracılığıyla iletilen barış talebine Rusya olumlu yanıt vermek durumunda kaldı ve 14 Eylül 1829 günü Edirne'de Osmanlı-Rus barışı sağlandı¹⁹.

Edirne Antlaşması 16 maddelik esas bir metin ile Eflak-Boğdan hakkında imzalanan bir *Sened*'ten oluşmaktadır. 1829 Edirne Barışı ile Osmanlı toprak bakımından fazla kayba uğramamış zira Çar I. Nikola, Rus kuvvetlerinin Balkanlar'da elde ettiği toprakları dostluk nişanesi olarak iade etmiştir. 1829 Edirne Barışı'na göre Ruslar, Tuna Nehri'nin sol kıyılarının ve kollarının Karadeniz'e dökülmeden önce oluşturduğu adalara hâkim olacaktır. Eflak ve Boğdan içişlerinde serbest olacak, voyvodalar yaşadığı sürece görevde kalacaktır. Tuna Deltası'nın ağız kısmında Osmanlı Devleti'ne ait müstahkem mevki olmayacak ve Müslümanlar 18 ay içinde emlak ve arazilerini satarak buradan ayrılacaktır²⁰.

Edirne Antlaşmasıyla Osmanlı, Ruslar'a karşı Tuna Deltası'nın kontrolünü önemli ölçüde kaybetmişti²¹. Bu durumu Tuna'daki ticaretin özgürleşmesi veya serbest hale gelmesi gibi değerlendiren görüşlerin aksine kapitülasyon olarak değerlendirilen görüşler de söz konusudur. Şöyle ki, Osmanlı Devleti'nin XIV. yüzyıldan başlayarak kapitülasyonlar çerçevesinde İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya'ya ardından Belçika, Sicilya, İspanya, Yunanistan, Hollanda, Portekiz, Prusya, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ve son olarak Alman Gümrük Birliği'ne Aşağı Tuna'da ticaret yapma izni verdiği görülmektedir²². 1806-12 Osmanlı Rus savaşları sonrasında 1812 Bükreş Antlaşması'nda Ruslar, Tuna ağızlarındaki deltalara ortak olmuşlardı. 1829 Edirne

¹⁵ İlhan Ekinci, *Tuna Nehri'nde Diplomasi Oyunları (1856-1883)*, Ankara 2014, s. 146-149, 186.

¹⁶ Yusuf Akçura, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri XVIII. ve XIX. Asırlarda*, Ankara 2023, s. 136.

¹⁷ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, İstanbul 2006, s. 182.

¹⁸ Ruslar için önemli olan, Balkanların kapısı olan Şumnu'yu ele geçirmektir; fakat Şumnu'ya karşı giriştikleri bütün saldırılar geri püskürtüldü. Bunun üzerine Silistre kuşatmasını kaldırarak Eflak-Boğdan'a geri çekildiler. Meternich, bir hayli perişan şekilde yapılan bu geri çekilmeyi, Napolyon'un Moskova dönüşüne benzetmiştir. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Tuna üzerindeki yerleşim birimlerinde ağır tahribatlara neden olmuştur. Moltke eserinde, buradaki şehirlere işaretler; "Orta Avrupa'nın ortasında karşılaştığımız gerçek bir harabe" olarak tanımlamıştır. Şehir nüfusları sayıldığında, mil kare başına zar zor 300 kişi bulunmaktadır. Toplam nüfus 40.000'e düşmüş, İsakçı ve Babadağ gibi bazı önemli şehirler ise tamamen terk edilmiştir. 1829 senesinde Osmanlılar, Tuna Deltası'ndaki nüfusun bir kısmını bölgeden çekmiş ve bu alanın Eflak ve Besarabya'dan gelen Rumenler tarafından yerleşime açılmasına olanak sağlamıştır. Kaynaklara göre bu tarihte bölgeye yerleşen bu nüfus yaklaşık 6.700 kişidir. Helmuth Graf Von Moltke, *The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829*, London 1854.

¹⁹ *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, Sina Akşin (Ed.), İstanbul 2008, s. 111; Armaoğlu, 2006, s. 182; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. V, s. 119; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1999, s. 325.

²⁰ *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti*, s. 111.

²¹ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Anlaşmaları)*, C.I, Ankara 1953; Edward Krehbiel, "The European Commission of The Danube: An Experiment in International Administration", *Int'l Conciliation*, 33/1, 1917, s. 38.

²² W.O. Henderson, *The Zollverein*, London 1984, s. 399; İlhan Ekinci, *Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret (1856-1883)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih A.B.D. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1998, 105-106; Arnold H. Price, *The Evolution of The Zollverein: A Study of The Ideals and Institutions Leading to German Economic Unification Between 1815 and 1833*, USA 1949, s. 9-10.

Antlaşmasıyla da bu ortaklığı kalıcı duruma dönüştürmek amacıyla hem boğazların Avrupa ticaretine kapalı olması hem de Eflak-Boğdan üzerindeki nüfuz yetkisine alan açmayı hedeflemiştir.

Edirne Antlaşması'nda Tuna Nehri hattındaki toprak değişimlerini belirginleştirmek için Bükreş Antlaşması'nda bu hususta yer alan maddelere de kısaca yer vermek gerekir. Zira Osmanlı-Rus Savaşlarının devam ettiği yüzyıl boyunca sınır meselesi hemen her antlaşmada görülmektedir.

29 Mayıs 1812 Bükreş Antlaşması'nın 4. maddesinde, Prut Nehri'nin Boğdan'a girişinden Tuna Nehri'ne dökülen yere kadar oradan da Tuna Nehri'nin sol sahili Kili Boğazıyla denize kadar olan kısım sınır olarak belirlenmişti. Bu sınır hattı, Tuna Nehri ve Kili Boğazı üzerinde Osmanlı-Rus ilişkilerini doğrudan etkilemişti. 1812 Bükreş Antlaşması'na göre İsmail önünden Kili Boğazı'na kadar olan Tuna Nehri'nin sol sahili Rusya'ya bırakılmıştı. Tuna Nehri'ne yakın küçük adalar ise iki devlet arasında tarafsız kalacaktı. Bu adalarda herhangi bir istihkâm veya yapı inşa edilmesi yasaklanmış, ancak odun kesme ve balıkçılık gibi faaliyetler iki taraf halkı için serbest tutulmuştur. İsmail ve Kili önlerinde bulunan büyük adalar için de nehrin sol sahiline yakın kısımlar esas alınmış ve bu alanlara sınırı belirlemek amacıyla işaretler konulması kararlaştırılmıştı. Bükreş Antlaşması gereği, savaş öncesinde mevcut köyler ve eski Kili istisna tutulmak kaydıyla, bölgedeki boş ve meskûn olmayan yerleşim alanlarının boş bırakılması öngörülmüştür. Bununla birlikte, Prut Nehri'nin sol kıyısındaki topraklar mevcut kale, köy, kasaba ve tüm eklentileriyle birlikte Osmanlı tarafından Rusya'ya terk edilmiş, böylece Prut Nehri'nin ortası iki devlet arasında sınır hattı olarak kabul edilmişti²³.

1829 Edirne Antlaşması'nda şekillenecek olan sınır hattının belirlenmesi süreci 24 Temmuz 1827 tarihinde başlatılmıştır. Tuna üzerindeki adaların kaydedilmesi için Sultan II. Mahmud tarafından Hassa Silahşörü Fevzi Ağa vazifelendirilmişti²⁴. Tuna adalarının tahkimi yapıldıktan kısa bir süre sonra Sadrazam Selim Mehmet Paşa'nın antlaşma metni hususunda Rus Başvekili Kont Graf Nesselrode'a bir mektup yazdığı görülmektedir. Mektuba karşılık olarak Nesselrode'in 12 Aralık 1827 tarihli cevabında; Osmanlıların iyi niyetinden şüphe duyulmadığını her daim sulhtan yana taraf oldukları belirtilmiş ancak Çar I. Nikola, 6 Temmuz 1827 tarihli Londra Protokolü'nün kabul edilmesi şartını öne sürdüğü ifade ediliyordu. Fakat söz konusu antlaşmanın en ağır maddesinde Osmanlıların Yunanistan'ın bağımsızlığını tanınması ile Yunan isyanındaki zarar ziyanın karşılanması talep edilmekteydi²⁵. Nesselrode'un bu mektubundan birkaç gün sonra, Çar I. Nikola'nın emri doğrultusunda Nisan 1828'de Osmanlılara karşı bir savaş vuku bulmuştur. Rus orduları 7 Mayıs'ta Prut Nehri'ni geçerek Boğdan'a girmişlerdi. Böylece 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşının Tuna Cephesi'nde ciddi ilerleyiş kaydedeceği mücadele başlamıştı²⁶. Ruslar, savaş gerekçesi olarak Bükreş ve Akkırman Antlaşmalarına riayet edilmediğini göstermiş olsa da asıl maksatları Balkan topraklarında ve boğazlarda söz sahibi olmak istemele-ridir²⁷.

Osmanlı ordularının mağlup olmasının ardından imzalanan 1829 Edirne Antlaşması metninin hazırlanma süreci yaklaşık 5 ay kadar devam etti. Müzakerelerde Ruslar için öncelikle temel ehemmiyet arz eden husus daha önce yapılmış olan 1812 Bükreş ve 1826 Akkırman Antlaşmalarının tasdiki idi. Zira bu antlaşmalar, Sırlara bağımsızlık yolu açacak bir takım düzenlemeler ile Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan üzerindeki siyasi, askeri ve iktisadi tasarruflarını önemli ölçüde sınırlayan hükümler içeriyordu. Osmanlı Devleti için ise bilhassa Rusların Rumeli coğrafyasında işgal etmiş olduğu yerleri Osmanlılara geri vermesi ve bundan sonra da iki memleket için kesin sınırların belirlenmesi talebi müzakerelerde diplomatik olarak bir ön koşul mahiyetindeydi²⁸.

Uzun süren müzakereler neticesinde sınırın belirlenmesinde Prut Nehri'nin esas alındığı görülmektedir. 1829 Edirne Antlaşması'na göre, Tuna Nehri'nin sol sahilindeki adalar Eflak ve Boğdan'a bırakılmış, nehir ise Osmanlı topraklarının girişinden Prut Nehri'ne kadar iki taraf arasında sınır olarak kabul edilmiştir. Osmanlıların bu sahilde kale ya da tahkimat bulundurması ve Müslüman tebaanın inşaat faaliyetleri yasaklanırken, bölgede yaşayan Müslüman nüfusun mülklerini 18 ay içerisinde yerlilere satması şart koşulmuştur. Yine Tuna kolları arasındaki adalar olan Serpents-Yılan adaları Ruslara bırakılmış; ancak bu adalarda karantinalar dışında her-

²³ Şanizade Mehmed Ataullah Efendi, Şanizade Tarihi, Ziya Yılmaz (Haz.), C. I, İstanbul 2008, s. 545.

²⁴ BOA, A {DVNSNMH.d, 10/471, 29 Zilhicce 1242 (24 Temmuz 1827).

²⁵ BOA, TS.MA.e, 561/21, 29 Zilhicce 1245 (21 Haziran 1245); Kamil Paşa, *Tarih-i Siyâsiye Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, C. III, İstanbul 1327, s. 117.

²⁶ Ahmet Muhtar, *1828-1829 Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahdesi*, C. I, Ankara 1928, s. 20.

²⁷ Şerafeddin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *DTCFD*, C. IX /1-2, 1951, s. 116.

²⁸ BOA, MHD, 40, 1 Rabiulevvel 1246 (20 Ağustos 1830), s. 2.

hangi bir bina inşasına müsaade edilmeyeceği ifade edilmişti²⁹. Bunun yanında Yerköy Kalesi'nin Rusya'ya teslim edilmesi ve istihkâmlarının yıkılması kararlaştırılmıştı. Eflak ve Boğdan'a Tuna boyunda karantina ve kordon tesis etme hakkı tanınmış, böylece bu prensliklerin iç idaresi üzerindeki özerklikleri genişletilmişti. Bu hususların yinelenerek gerekli diplomatik görüşmeler neticesinde Edirne Antlaşması'nın Tuna sınır maddesine dikkat çekilmiştir. Böylece hiç vakit kaybedilmeden sınır tespiti için girişimlere başlanmıştır³⁰.

Antlaşmanın imzalanmasından sonra devam eden diplomatik görüşmelerde Tuna Nehri'nin şekillendirdiği sınır meselesi ön plana çıkıyordu. Görüşmeler neticesinde vakit kaybetmeden sınır tespiti için girişimlerin başlanması hususunda mutabakat sağlanıyor ve bunun için bilhassa Ruslar tarafından iyi niyet ve güven tesis ediliyordu.

10 Aralık 1830 tarihinde, Rus Başvekili Kont Nesselrode tarafından gönderilen güven mektubunun Sultan II. Mahmud'a ulaştırılması görevi, bu amaçla İstanbul'da daimi elçi sıfatıyla ikamet edecek olan bir danışmana verilmiştir. Söz konusu elçi, daha önce Vladimirski Nişanı'nın üçüncü derecesi ile Leh (Polonya) kökenli Desak-Stanislas Nişanı'nın birinci derecesiyle taltif edilmiş bir devlet görevlisidir. Elçi, güven mektubunu takdim etmek üzere Sultan II. Mahmud ve Sadrazam'ın huzuruna kabul edilmiş ve mektubu resmi törenle sunmuştur³¹. Söz konusu mektupta;

*“İmparator Hazretlerinin Bâb-ı Âli'ye ve devlet erkânına yönelik beyanlarının itimatla kabul edilmesi, iki devletin dostane ilişkilerine uygun bir şekilde kendisine iyi muamele edilmesi ve ikameti süresince görevli bir devlet adamına gerekli bütün kolaylıkların gösterilmesi hususlarında sadrazamlık makamınızdan rica olunur. Ayrıca söz konusu elçi, İmparator Hazretlerinin yaptığı antlaşmaların korunması ve uygulanmasında sebat göstereceğine, iki devletin yükselişi ve tebaalarının menfaatlerinin güvence altına alınması yolundaki iyi niyetli düşüncelerini uygulamak için samimiyetle gayret edeceğine şüphe yoktur.”*³²

ifadeleriyle Osmanlı-Rus ilişkilerinde önceki antlaşmalara sadık kalınması, sınırda kalan tebaanın menfaatlerine uygun hareket edilmesi hususlarına değinilmiştir. Osmanlı-Rus diplomasisi bir süre daha devam ederek, Rus Başvekili Kont Nesselrode ile Osmanlı elçileri arasında belli kararlar alınmıştır. Bilhassa Karadeniz'den Tuna'ya kadar olan bölgedeki arazinin boşaltılması konusu üzerinde durulmuştur³³.

Anlaşıldığı üzere iki taraf arasında Edirne'de imzalanan antlaşmada, Prut Nehri'nin Tuna'ya kavuştuğu yerden Hızır İlyas Boğazı'na kadar olan bölge ile nehrin çeşitli kollarından oluşan adalar üzerinde durulmaktadır. Hızır İlyas kolunun ayrıldığı yerden itibaren iki saatlik mesafeye kadar boş olan arazi ve oradan nehrin akışı boyunca Razelm Gölü'ne³⁴ kadar olan hat sınır işaretleri dikilerek belirlenecektir. Bu bölgede toplamda sekiz köy bulunmaktaydı. Rus memur, köylülerin Tuna sınır hattının dışına çıkarılmasını talep etmiş, ancak kış mevsimi sebebiyle bu işin tamamlanmasının zor olacağı düşünülmüştü. Köylülerin perişan olmaması için Mayıs ayına kadar yerlerinde kalmalarına izin verilerek ihtiyaç duydukları kereste ve malzemenin sağlanacağı ifade edilmiştir. Eski Tolca adlı köy de sınırın dışında bırakılmıştır³⁵. Tüm bu düzenlemeler yapıldıktan sonra haritalar³⁶, tutanaklar ve senetler hazırlanıp taraflar arasında karşılıklı olarak değiştirilmiş, görev tamamlanınca Osmanlı ve Rus heyetleri Bükreş'e dönmüştür. Burada birkaç gün misafir kalınması istenmişse de Osmanlı tarafı, padişaha sunulacak evrak ve hediyelerin elçi aracılığıyla resmi şekilde gönderileceğini belirterek bu talebi kabul etmemiştir³⁷.

Daha sonraki süreçte Tuna Nehri üzerinde Osmanlı-Rus sınırı belirlenirken Eflak ve Boğdan bölgelerinin de sınır hattı için çalışmalara başlanmıştır. Eflak-Boğdan'ın temsilcilerinin de aralarında bulunduğu heyet, Rus-

²⁹ Rusların karantina hanesi olarak inşa ettikleri binalar dışında Tuna Deltası'ndaki pek çok adaya Rus karakolları ve ulaşımı kolaylaştırmak adına köprüler yapılmıştır. Aşağı Tuna Havzasında yer alan Çatal, Tulça, Vidin, Silistre, Varna ve Şumnu gibi önemli geçit yerlerinin 1829 Edirne Antlaşması'nda sınır çizilen adalar ve müstahkem mevkiiler içerisinde yer almasının 1853-56 Kırım Savaşında, Tuna'ya ulaşmak için bir geçit olarak kullanılması dikkat çekicidir. Mensure Kızıl, “Tuna Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa'ya Gönderilen Bir Savaş Hatıratı”, *Hatıratın Işığında Olaylar-Olgular ve İnsanlar*, C. III, Musa Gümüş (Ed.), Ankara 2022, s. 74-75.

³⁰ BOA, MHD, 40, s. 2.

³¹ BOA, MHD, 40, s. 3.

³² BOA, MHD, 40, s. 4.

³³ BOA, TS.MA.e, 561/22, 02 Zilkade 1245 (25 Nisan 1830).

³⁴ Tuna Deltası'nın güneyinde, Karadeniz'e kıyısı bulunan ve Tulça'ya bağlı tatlı su gölüdür.

³⁵ BOA, MHD, 40, s. 4.

³⁶ XIX. yüzyılda Osmanlı topraklarında haritacılık faaliyetlerinde belirgin bir artış gözlenmiş olup bu durumun temel nedeni dönemin büyük Avrupa devletlerinin Osmanlı coğrafyasını paylaşma ve askeri amaçlarla ayrıntılı biçimde tanıma gayretleridir. 1828'den itibaren Rusya Karadeniz kıyılarını, kısa sürede yoğun bir faaliyete girişen Almanlar ise çeşitli Osmanlı bölgelerini haritalamıştır. Özellikle kıyı bölgelerine yönelik bu çalışmalar “portolan” haritaları şeklinde ortaya çıkmıştır. Besim Darkot, *Kartografya Dersleri*, İstanbul 1939, s. 156.

³⁷ BOA, MHD, 40, s. 4; BOA, TS.MA.e, 561/17, 29 Zilhicce 1245 (21 Haziran 1830).

çuk'tan Bükreş'e Karayev üzerinden giderek İnce Suyu yakınlarındaki Olçerve adlı yere ulaşmıştır. Burada Avusturya karakolunun bulunduğu Bahne Suyu'nun Tuna'ya döküldüğü nokta sınırın başlangıcı kabul edilmiştir. Ancak Eflak temsilcileri, daha önce Osmanlı ile Avusturya arasında yapılmış antlaşmayı gerekçe göstererek sınırın Cerna Suyu olduğunu iddia etmişlerdir. Tartışmalar neticesinde Osmanlı tarafı, bu iddiayı kabul etmemiş ve sınır Bahne Suyu'nun ağzından başlayarak Cerna Suyu'na, oradan da Prut Nehri'nin Tuna'ya kavuştuğu yere kadar belirlenmiştir. Bu süreçte Tuna Nehri üzerindeki adalar da sayılarak kayda geçirilmiş, üç nüsha harita ve üç nüsha tutanak hazırlanarak taraflar arasında imzalanıp mühürlenmiştir. Bir nüsha Rus temsilcisine, bir nüsha Eflak temsilcisine, bir nüsha da Osmanlı tarafına verilmiştir. Bütün bu işlemler, ilgili senetler ve belgelerle birlikte padişaha sunulmuştur³⁸.

Edirne'de kaydedilen barış senedinde, Prut Nehri'nin Boğdan toprağına ait bulunduğu yerden Tuna Nehri'ne kavuştuğu yere kadar iki devlet arasında sınır olacağı ve bu noktadan itibaren sınır hattının Tuna Nehri'nin akışı boyunca Hızır İlyas Boğazı'na kadar uzanacağı kararlaştırılmıştı. Tuna Nehri'nin birçok kolundan meydana gelen adalar Rusya'nın tasarrufunda kalacak, nehrin sağ kıyısı ise eskiden olduğu gibi Osmanlı Devleti tarafında muhafaza edilecektir. Ancak buna dair şu şekilde karar ve hüküm verilmiştir: Bu sağ kıyının, adı geçen Hızır İlyas Boğazı'nın Sünne kolundan ayrıldığı yerden başlayarak, söz konusu nehrin iki saatlik mesafesine kadar olan bölgesi boş bırakılacak, orada hiçbir surette imar ve iskân yapılmayacaktır³⁹. Aynı şekilde, Rusya'nın tasarrufunda kalacak olan adalarda da, basit kulübeler dışında herhangi bir bina veya tahkimat yapılması kabul edilmeyecektir. Bu husus şart koşulduğundan, zikredilen yerlerin sınırlandırılması ve belirlenmesi meselesinde padişahının iradesi ile bir mühendis tayin edilerek Rusya devlet memurlarıyla birlikte, adı geçen yerlerin bizzat gözden geçirilip *ahidname-i hümayun* gereğince yazılıp işaretlenmesi hususunda bir emir çıkarılmıştır⁴⁰. Böylece Tuna Nehri'ndeki Osmanlı-Rus sınırı çalışmalarına başlanmıştır.

2. TUNA NEHRİ'NDE SINIR HATTININ ÇİZİLMESİ

1830 Haziran'ında Ruslar, Edirne Antlaşması'na göre Tuna civarındaki adaların sınırlarını belirlemek üzere ısrarla bir delege gönderilmesini talep ettiler. Bu doğrultuda oluşturulan komisyonun Tuna'ya gelmesiyle sınır belirleme çalışmaları başlatıldı⁴¹. 22 Ekim 1830 tarihinde, Edirne Antlaşması'nın 3. maddesince Prut Suyu'nun Tuna'ya karıştığı yerde komisyon üyeleri toplandı ve harekete geçildi. İki taraf arasındaki Tuna sınırının tespiti ve ıssız kalacak bölge hudutlarının belirlenmesi için süreç başlatıldı. Rusya arazisinin sınırını göstermek amacıyla Tuna'nın Hızır İlyas kolundan Karadeniz'e kadar olan kısmın sol kıyısı boyunca bir sıra direk dikildi. Bunun dışında antlaşmaya göre Rusya'ya bırakılan İsakçı Adası, Çatal Adası yahut İsmail Adası⁴², Mulis Adası, Zatok Adası gibi adalar ile çeşitli büyüklüklerde altı adacık veya kumluk üzerinde de işaret direkleri yerleştirildi. Böylece ilk işlem tamamlanmış oluyordu. İkinci işlem, boş bırakılacak yerlerin sınır hattının belirlenmesi işiydi. Tuna sınır hattında işaret direkleri ve ıssız kalacak alanların belirlenmesinde Osmanlı tarafından Mühendishane-i Hümayun dördüncü halifesi Hayrullah Efendi, Rusya tarafından da Başmühendis sıfatıyla müşavir rütbesi taşıyan bir yetkili görevlendirildi. Osmanlı ve Rus mühendisleri gerekli ölçüm ve mühendislik yöntemleriyle sınır hattını belirlemişti. Geometri ilminde kullanılan zincir ve *saçen*⁴³ hesabı yoluyla çizilen Tuna sınır hattı, nehrin uzunluğu boyunca düz bir çizgi teşkil edilerek üç bölümden meydana geliyordu. Bu bölümlerin aralarındaki mesafe güneşin en yüksek olduğu zaman dilimine göre açı dereceleri usturlap aletiyle ölçülerek hesaplandı⁴⁴. Kasım ayının ikinci gününde Osmanlı-Rus sınır hattının üç bölümden oluştuğu, ölçülen açı derecelerine göre adaların konumları belirlenerek mazbatanın elli sekizinci sayfasında ayrıntılı olarak kaydedildi⁴⁵.

Osmanlı-Rus mühendislerin belirlediği Tuna sınır hattı, Hızır İlyas Boğazı'nın Sünne kolundan ayrıldığı yerin karşısına dikilen ilk direkten itibaren, karaya doğru Taşlı Kışla Çayırı'nda göl kenarına ikinci direk, Manavoğlu Çayırı'na üçüncü direk, Meyho Tepesi'ne dördüncü direk ve Gürcülü Tepesi'ne beşinci direk dikilerek işaretlendi. Bu direkler üç bölümden oluşan sınır hattının başlangıç noktası ile ilk ve son kısımlarını gösteriyordu. Altıncı direkten itibaren doğuya yönelerek, bir Slav köyünden değirmene giden yolun yakınında yedinci direk, Cevizli yahut Derinlabka adı verilen çukura sekizinci direk yerleştirildi. Sekizinci direkten itibaren sınır hattı,

³⁸ BOA, MHD, 40, s. 4.

³⁹ BOA, MHD, 40, s. 4.

⁴⁰ BOA, MHD, 40, s. 6.

⁴¹ BOA, HAT, 1053/43389, 29 Zilhicce 1245 (30 Haziran 1830).

⁴² Tuna'nın sol sahilinde bulunan bu şehir genellikle İsmail denir. Tuna Nehri burada ikiye ayrılır ve İsmail geçidi olarak da tabir edilir. Şehrin bir yanı nehir, diğer yanı da Ruslara karşı yapılan kale ile korunur. İsmail Adası da muhtemelen şehrin Tuna kıyısında yer almaktadır. L. İnciciyan, H.D. Andreas, "Osmanlı Rumelisi'nin Tarih ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, 2012, s. 121.

⁴³ Rusça *sazhen* olarak bilinen ve genellikle arazide kullanılan eski bir ölçü birimidir.

⁴⁴ BOA, MHD, 40, s. 6.

⁴⁵ BOA, MHD, 40, s. 6.

bu düz çizginin ilk kısmıyla kesiştiği noktadan 3.210 saçen mesafede sona eriyordu. Ortaburun diğer adıyla Güzelayış denen dağın eteğine dokuzuncu direk konulmuştu. Biraz sola dönülerek yine güneyden doğuya yönelip, Velimanga Deresi'nde onuncu direk, Yumalak Deresi'nde on birinci direk, Karaağaç Deresi'nde on ikinci direk, Karaağaç Ovası'nın Sarıgöl tarafına on üçüncü direk, Tuşna Deresi'ne on dördüncü direk, Ahmetfekiyye Bayırı'na on beşinci direk, Ahmetfekiyye Mezarlığı'na on altıncı direk yerleştirilmişti. Ahmetfekiyye Gölü'nün batı kıyısından doğuya doğru geçilen bölüme on yedinci direk konulmuştur. Buradan itibaren Tuna sınır hattı, Razelm Gölü körfezini ayıran ovanın içinden 9.110 saçen mesafe boyunca uzanıp on sekizinci direklerle son buldu. Bu son hattın bulunduğu Karadeniz kıyısına kadar uzanan bölge, sazlık ve bataklık olduğundan her mevsimde geçişe elverişli değildi. Bu sebeple hattın ölçümü ve hududun yönü daha önce belirtildiği üzere on sekizinci direkte sona ermekteydi⁴⁶.

Osmanlı-Rus sınır hattında ıssız kalması öngörülen bölge içerisinde harap bir köy dışında sekiz köyde hane halkı yaşamaktaydı. Bu köylerdeki ahalinin en kısa sürede hattın dışına çıkarılması için Tulça ve Babadağ âyanlarına uyarıda bulunuldu. Bölge halkının mağdur edilmemesi ve yerleşimlerin bir an önce boşaltılması hususlarına önem verildi. 9 Ocak 1831 tarihinde Kalas Kasabası'nda, Prut Boğazı'ndan Karadeniz'e kadar Tuna Nehri havzasında yer alan adaların tespiti ve boş bırakılacak arazinin sınır hattını gösteren iki adet harita ile iki adet mazbata, bir senet olarak düzenlenerek taraflar arasında değiş tokuş edildi⁴⁷. Aşağıdaki görselde 1829 Edirne Antlaşması'ndan sonra Osmanlı ile Rus sınırında yer alan Aşağı Tuna Havzasındaki Eflak-Boğdan sınırının topografik haritası yer almaktadır. Harita üzerinde Tuna Nehri sahilindeki Osmanlı'ya ait olan sağ kıyılar ve Eflak'a ait olan sol kıyıların güzergâhı yer almaktadır. Söz konusu antlaşmadan sonra Tuna Nehri boyunca iki taraf arasındaki sınır hattı üzerine hazırlanan diğer haritalar, Ek-2 ve Ek-3'de ayrıca gösterilmektedir.

Görsel 1. Edirne Antlaşması'ndan sonra Osmanlı, Eflak-Boğdan sınırının topografik haritası⁴⁸

Kaynak: BOA, HRT.h, 182, 14.

Tuna Nehri boyunca, Demirkapı'dan Prut Nehri'ne kadar uzanan Osmanlı sınırı, dönemin bir gözlemcisinin belirttiği üzere *karantina hizmeti, gümrükler ve iç düzenin sağlanması için* oluşturulan bir sağlık kordonu tarafından korunmaktaydı. Eflak sahilinde üçü birinci sınıf olmak üzere İbrail, Yergöğü ve Kalaraj'da karantina istasyonları kurulmuştu. Aşağı Tuna Nehri'nin sol tarafında yalnızca Kalas'da birinci sınıf karantina istasyonu vardı. Bu sınıflandırmalar, söz konusu yerleşimlerin Tuna'nın sağ sahiliyle olan bağlantılarındaki önemine göre yapılmış, görevli ve altyapı açısından da büyük farklılıklar ortaya çıkmıştı. Karantina istasyonları arasındaki alanlar, her biri 120 aileye yüklenen sorumluluklarla oluşturulmuş askeri karakollarla korunmaktaydı. Karantina istasyonlarındaki askeri karakollarında dört asker ve iki kayıkçı bulundurmak zorunluydu. Bu muhafızlar bir çavuş ve bir asker emrine verilmişti⁴⁹. Tuna Nehri'ndeki sınır düzenlemelerinde hattın belirgin-

⁴⁶ BOA, MHD, 40, s. 5-6.

⁴⁷ BOA, MHD, 40, s. 6.

⁴⁸ BOA, HRT.h, 182, 14 Cemazeyilevvel 1246 (31 Ekim 1830).

⁴⁹ R. Florescu Radu, *The Struggle Against Russia in The Romanian Principalities: A Problem in Anglo-Turkish Diplomacy 1821–1854*, C. II, 1997, s. 275–276.

leştirilmesi üzerine oluşturulan komisyonun bir diğer görevi de adaların tespiti olmuştur. Tuna sınır hattında adaların mevkisi ve statüsü konusu da ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

3. TUNA NEHRİ DELTASI'NDA ADALARIN STATÜSÜ

Tuna Nehri üzerinde çok sayıda ada bulunmaktadır. Aşağı Tuna Havzası olarak belirtilen kısım Eflak-Boğdan üzerinde sınır teşkil edilen bölge olarak kayıtlarda yer almaktadır⁵⁰. Büyük olan adalar dışında kalan diğer adaların bir kısmı Osmanlı döneminde iskâna açılarak yerleşim birimlerine dönüşmüştür. Bazıları ise çevredeki köy ve kasaba halkının hayvan otlatığı, bağ ve bostan ektiği alanlar olarak kullanılmıştı. Bu adaların büyüklüğü, hem nüfus yerleşiminin yoğunluğunu hem de yürütülen tarımsal ve ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğini belirleyen temel unsur olmuştur. Osmanlıların devlet eliyle adalara nüfus yerleştirmesi ise çoğunlukla ekonomik sebeplerden değil, Tuna üzerindeki ulaşımın güvenliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmişti⁵¹. İngiliz temsilcisi James Henry Skene, Rusya'nın her zaman "*Tuna'nın iki yakası arasında bir bariyer oluşturmak istediğini*" vurgulamaktaydı⁵². Bu durumda Tuna sahillerinde Osmanlı ve Rusya'nın daimi hedefinin boğazlara geçiş ve bölge güvenliğini sağlamak olduğu söylenebilir.

Tuna Nehri, ulaşım açısından oldukça zorlu bir nehirdir. Adalar, kumluk alanlar, girdaplar, taşkınlar ve kış aylarında yer yer don olayları, nehir üzerindeki yolculukları büyük ölçüde güçleştirmekteydi. Tuna Nehri üzerinde yer alan adalar, hayvan otlatılması, hububat ekimi, keten ve bostanın yanı sıra çayırıların biçilmesi, odun ve kereste gibi ihtiyaçların temininde kullanılmaktaydı. Tuna Nehri adalarının yerleşim yeri olarak kullanılmasından ziyade ada karşısındaki köylerin gelir ve ihtiyaçlarının karşılandığı yer olduğu görülmektedir⁵³. Yerleşim yeri olarak kullanılmamasında ise bazı adaların kullanıma elverişsiz ve küçük olması ile bazılarının da belli dönemlerde sular altında kalması gibi etkenler sayılabilir⁵⁴.

Osmanlı ile Rusya arasındaki ilişkilerin kesilmesinden sonra 1829 Edirne'de yapılan antlaşmada, Tuna Nehri'nin Osmanlı topraklarına dâhil olduğu yerden Terkos Suyu Boğazı'na kadar olan kısmında mevcut bulunan adalarla ilgili düzenleme yapılmıştır⁵⁵. Bu düzenlemede, söz konusu adaların isimlerini belirten defter hazırlanmış ve hangi adaların Osmanlı Devleti'ne, hangilerinin ise Eflak topraklarına ait olduğu kaydedilmiştir⁵⁶. Edirne Antlaşması'na göre, Tuna Nehri'nin sağ ve sol sahillerindeki Osmanlı ve Eflak adalarının isimleri Ek-1'deki listede gösterilmektedir. Tuna sahilindeki ada isimlerinin yazımında Osmanlı arşiv kayıtlarına sadık kalınmıştır. Bazı yer adları da yeni kullanımları dikkate alınarak belirtilmiştir⁵⁷.

1829 Edirne Antlaşması'nda Tuna Nehri, Osmanlı-Rus sınırının bir parçası olarak kabul edildi. Tuna'nın sol sahili yani kuzey kıyısı olan Eflak tarafı Rusya'nın nüfuzu altında, ancak hukuken Osmanlı'ya bağlı sayılmaya devam etmiştir. Tuna'nın sağ sahili olan güney kıyısı Osmanlı Devleti'nde kalmıştı. Bu sahil boyunca Osmanlı'nın egemenliği Ruslar tarafından tanınmıştır. Bu bağlamda Tuna Nehri'nin sol kıyısına yakın bulunan bütün adaların Eflak ve Boğdan toprakları sınırları içinde kalması kararı alınmıştır. Aşağı Tuna Nehri üzerindeki Bahne⁵⁸ Boğazı'nın bulunduğu tarafta Avusturya Devleti'ne ait bir karakol ve karantina binası yer aldığından, bu yerin Avusturya sınırı olduğu kabul edilmişti. Buna dayanarak, Tuna'nın sol kıyısında Orsurve adlı yerin yakınından başlayarak Bahne Boğazı'ndan Prut Nehri Boğazı'na kadar Tuna Nehri içinde bulunan adalar sol kıyıya dâhil edilmişti. Bahne kıyısına yakın olan adalar ise eskiden olduğu gibi sağ tarafına bırakılan adalar kategorisinde değerlendirilmiştir⁵⁹.

Antlaşmaya göre, Tuna Nehri Deltası'nda Osmanlı Devleti'ne ait olan sağ kıyılar, Bahne Suyu Boğazı'ndan

⁵⁰ Yıldırım, s. 58-59, 72-76; Ayşe Kayapınar, "Osmanlı Hâkimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, C. I, Hatice Oruç & Muhammed Ceyhan (Ed.), Ankara 2016, s. 485.

⁵¹ Haluk Dursun, "Osmanlı Arşivinde Tuna Nehri ve Kıyıları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, 2012, s. 335.

⁵² Constantin Ardeleanu, *International Trade and Diplomacy At The Lower Danube The Sulina Question and The Economic Premises of the Crimean War (1829-1853)*, Muzeul Brailei, Braila 2014, s. 69-70.

⁵³ Kayapınar, s. 485-486.

⁵⁴ Dursun, s. 335.

⁵⁵ BOA, AE.SMHD.II, 121/10027, 29 Zilhicce 1245 (21 Haziran 1830).

⁵⁶ BOA, A.İDVNSNMH.d, 10/535, 29 Zilhicce 1245 (21 Haziran 1830); BOA, MHD, 40, s. 8.

⁵⁷ BOA, MHD, 40, s. 8-9-10.

⁵⁸ Bahne veya Bahna olarak geçen boğaz bugünkü Romanya'da yer alır.

⁵⁹ BOA, MHD, 40, s. 7.

Vidin'e kadar uzanmakta; bu bölgede yer alan Karataş, Seyb, Istar, Decerat, Velika, Burdullar, iki Salatarya ve Kumtova adaları ile diğer adalar Osmanlı egemenliğinde bulunmaktadır.⁶⁰ Tuna'nın sağ sahilinde Osmanlı'ya ait adaların mevkisine bakıldığında, Bahne Suyu Boğazı'ndan başlayarak Niğbolu'ya ulaşıldığı görülmektedir.⁶¹ Buna göre, Vidin'den Niğbolu'ya kadar olan adalar; Rumeli tarafındaki Vedebul Köyü, Ezidalice Köyü karşısında Sıçan Adası, Çifte Adalar, Lebsi Köyü yanındaki Mürtefa Adası, Akkale Adası ile Esmerdan iskelesi yanındaki Garaboyca ve Sağır Adaları'ndan müteşekkildir. Üç adet Petrice Adası ile Sire karşısındaki İbiş Ağa Adası bulunmaktadır. Sire'nin önünde Küçük Ada ve aşağı yönündeki Boyacı Adası, Uzun İbrahim Adası ile iki küçük Ada, Bendgol Adası bitişindeki Somanit Adası, Papadiya Adası ve Tavşan Adası yer almaktadır.⁶²

Niğbolu'dan Zıştovi'ye kadar olan adalar; Bahçeli Adası, Makariçe Adası, Belne diğer adıyla Beskut Adası, Eğrikum ve Çingene Adası olarak belirlenmiştir. Niğbolu'dan aşağı tarafa doğru olan adalara varınca yüksek yerler ve tepeler yoktur. Zıştovi ise aşağı tarafa doğru bir dere suyunun aktığı yerdedir. Bu taraflarda yer alan adalar kamışlıktan ibaret olduğu için odun konusunda ciddi zahmet çekilmektedir. Tuna'nın sol kenarı genellikle bataklık ve çorak yerlerdir.⁶³ Zıştovi'den Rusçuk'a kadar olan adalara baktığımızda, Zıştovi üzerinde yer alan Zıştovi Adası, Rumeli yakasında bulunan Vardam Köyü karşısındaki büyük Vardam Adası ile yine Rumeli yakasında bulunan Dikilitaş mevki karşısında yer alan Kopanak Adası, Bergos Adası ve Gola Adası bulunmaktadır.⁶⁴

Tuna Nehri Deltası'nda, Rusçuk'tan Silistre'ye uzanan sahilde ada sayısı epey fazladır ve ulaşım kayıklar ile sağlanmaktaydı.⁶⁵ Tuna sahil kıyılarında, Rusçuk'tan Silistre'ye kadar olan adalara bakıldığında; Rumeli tarafında bulunan Mavadiş Köyü içerisinde ve Eflak tarafındaki Donaviç Köyü karşısındaki Mavadiş Adası, Hisarlık Adası, dört adet Bekirli Adaları, üç adet Lahne Dorgu Adası yer almaktadır. Ayrıca Kasvı Köyü karşısındaki Koso Adası, Alpine Adası, Kargalık Adası, Kavak Adası ve Rıdvan Adası da bu sahil hattındadır.⁶⁶

Tuna Nehri'nin sağ sahilinde, Silistre'den Prut Nehri'ne kadar uzanan adalara ilişkin kayıtlar şu şekildedir: Silistre gümrüğüne bağlı Selhane, Hobtan ve Aşağı Gümrük adalarının ardından, Rumeli sahilinde yer alan Ada Köyü'nden aşağıya doğru derbind karşısındaki Pokoy Adası, Paracuva Köyü yakınındaki Paracuva Adası ve Falıküreği Adası bulunmaktadır. Rumeli tarafındaki Yeniköy karşısında Perlita Adası ile Estoyanest Adası yer alır. Holitin Köyü karşısındaki ada ile Çinova Adası arasında Aşağıdakiler Adası, Mısır Adası karşısında Uzun Ada, ayrıca Beyan, Sekban, Varsatura, Oraş, Boğazcık (Aşağı Sayal) adaları görülmektedir. Rumeli yakasında, Topal Köyü karşısında Balaban Adası, Balaban ile Rumeli arasında Luki Adası, Luki ile Rumeli sahili arasında ise Topal Adası bulunur. Bunların yanı sıra Verigakestareşti, Rumeli sahilinde yer alan diğer Verigakestareşti Adası, Bodovi Adası, Bodovi Boğazı karşısındaki ada, nehrin ortasında yer alan ve başta Bahne'ye verilmesi kararlaştırılan Küçük Kostantin Adası ile bu adanın karşısında küçük bir boğazla ayrılmış Gürcü Adası bulunmaktadır. Ayrıca Mokorye Çoban Adası, iki Raste Adası, Duça Adası karşısındaki Yeni Ada, Daye Köyü önündeki Küçük Ada, Daye Köyü karşısındaki üç Dubanilo Adası, Ruşi Köyü karşısında Ruşi, Mokorye, Bahne, Ruşi, Lupatna, Kaztaş, Peçenek karşısında Azaklı ve son olarak Prut Nehri'nin Tuna'ya kavuştuğu yerde bulunan Küçük Ada yer almaktadır.⁶⁷

Tuna Nehri'nin sağ kıyısında Osmanlı'ya ait adaların güzergâhına bakıldığında, Bahne Suyu Boğazı'nda Vidin'den başlayarak Niğbolu'ya, Rusçuk'tan Silistre'ye ve Silistre'den Prut Nehri'ne kadar uzanan sahil şeridinde toplam 91 ada isminin zikredildiği görülmektedir. Bu adaların bulundukları mevki, yerleşim statüsüne sahip olup olmamaları ve kıyıya yakınlık dereceleri, sınırlamaların belirlenmesinde temel ölçütleri oluşturmuştur. Edirne Antlaşması'nın 3. maddesi uyarınca, Eflak ülkesi sınırları içinde yer alıp o ülkenin sürekli toprağı sayılan ve antlaşma metninde belirtilerek haritada da gösterilen toplam 88 ada ayrı ayrı işaretlenmiştir. Kış aylarında Tuna Nehri üzerinde oluşan buzların bu işaretlere zarar vermemesi için sınır işaretleri mavi ve

⁶⁰ BOA, MHD, 40, s. 7.

⁶¹ Niğbolu, Tuna sahilinde dağ yamacının üzerinde kurulu olan Silistre'nin üç konak uzağındadır. Lofça'nın iki menzil uzağında akan Usma veya Osma Suyu, şehrin yukarısında Tuna ile birleşir. İnciciyan, Andreasyon, s. 127.

⁶² BOA, MHD, 40, s. 7.

⁶³ Karahan, s. 29.

⁶⁴ BOA, MHD, 40, s. 7.

⁶⁵ Karahan, s. 31.

⁶⁶ BOA, MHD, 40, s. 7.

⁶⁷ BOA, MHD, 40, s. 7.

sarı boya ile boyanarak dayanıklılıkları artırılmıştır. Bu adalar Rumeli’de Eflak tarafına bırakılmıştır. Ayrıca, yukarıda bahsedilen Osmanlı’ya ait toplam 91 ada üzerine dikilmiş olan diğer işaretlerin de ay yıldız nişanlı kırmızı boya ile boyanarak belirgin ve kalıcı olmasına özen gösterilmiştir. Tuna havzasındaki adalara ve tespit edilen bölgelere gereken dikkat ve özenin gösterilmesi hususunda Tuna valisi, voyvodalar ve âyanlar bilgilendirilerek söz konusu kayıtların Divân-ı Hümâyûn kaleminde muhafaza edilmesi buyrulmuştur⁶⁸.

Tuna sınır hattının belirlenmesi ile ıssız kalan yerlerin korunması her ne kadar anlaşma maddesine eklenmişse de Rusların bu kuralı ihlal ettiği görülmektedir. 1849 senesinde Tuna Nehri’nde yer alan ve boş bırakılması konusunda Rusya ile anlaşılmış olan adalara bir takım binalar inşa olunması üzerine durumun araştırılması için bölgeye memur gönderilmesi uygun görülmüştür⁶⁹. Bununla birlikte Tuna Nehri’nde Edirne Antlaşması gereği ıssız kalması gereken adaların araştırılması talebi gündeme gelmiştir⁷⁰. Bu durum Osmanlı-Rus Savaşları’nın çıkış noktası ile Tuna Nehri üzerindeki hâkimiyet mücadelesinin uzunca bir süre devam edeceğinin de adeta bir kanıtı niteliğindedir.

SONUÇ

1829 Edirne Antlaşması, Osmanlı-Rus ilişkilerinde yalnızca savaş sonrası bir barış düzenlemesi olmanın ötesinde, Eflak ve Boğdan’ın statüsü ile Tuna Nehri üzerindeki sınırların belirlenmesinde kalıcı etkiler yaratmıştır. Antlaşma, bu iki prensliğin Osmanlı’ya bağlı özerk yapısını korurken, Rusya’nın bölge üzerindeki nüfuzunu güçlendirmiş ve diplomatik dengeyi yeniden şekillendirmiştir. Tuna Nehri, doğal bir sınır olmanın yanı sıra diplomatik müzakereler, ticaret yolları ve bölgedeki toplumsal yapılar üzerinde kritik bir unsur haline gelmiştir.

1830 yılında Prut’un Tuna’ya karıştığı noktadan başlayan sınır belirleme çalışmaları, Edirne Antlaşması’nın 3. maddesinin öngördüğü hükümlerin sahada hayata geçirilmesini sağlamıştır. Osmanlı ve Rus mühendisleri tarafından yürütülen ölçüm ve mühendislik çalışmaları sonucunda Tuna Nehri boyunca adalar, kıyı şeritleri ve ıssız bırakılacak bölgelerin sınırları kesin olarak belirlenmiş, bu düzenlemeler iki taraf arasında haritalar ve mazbatalar ile tescillenmiştir. Sınır hattı ve adaların durumu, bölgedeki yerleşimlerin tahliyesi ve yerel halkın bilgilendirilmesi ile birlikte uygulanmıştır. Böylece antlaşmanın hükümleri hem hukuki hem de fiili olarak hayata geçirilmiştir. Bu uygulamalar, Edirne Antlaşması’nın Tuna Nehri havzasındaki etkisini somutlaştırmış, Osmanlı-Rus ilişkilerinde sınır güvenliği ve diplomatik düzenin sahada kalıcı hale gelmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak, Edirne Antlaşması’na göre yapılan Tuna sınır düzenlemeleri ve adaların statüsü, hem sahadaki idari uygulamalara hem de bölgesel güç ilişkilerine doğrudan etki etmiştir.

⁶⁸ BOA, MHD, 40, s. 7.

⁶⁹ BOA, İ.HR, 54/2530, 26 Cemazeyilahir 1265 (19 Mayıs 1849); BOA, İ.HR, 56/2631, 16 Şaban 1265 (7 Temmuz 1849).

⁷⁰ BOA, A{AMD, 10/83, 03 Zilkade 1265 (20 Eylül 1849).

KAYNAKÇA**Arşiv Kaynakları****Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

BOA, Ali Emiri Mahmud II (AE.SMHD.II), 121/10027.

BOA, Bab-1 Asafl Amedi Kalemi (A {AMD), 10/83.

BOA, Bab-1 Asafl Divan-1 Hümayun Sicilleri Name-i Hümayun Defterleri (A {DVNSNMH.d), 10/471; 10/535.

BOA, Haritalar (HRT.h), 182.

BOA, Hattı Hümayun (HAT), 1053/43389.

BOA, İrade Hariciye (İ.HR), 54/2530; 56/2531.

BOA, Muahedeler (MHD), 40.

BOA, TS.MA.e, 561/21; 561/17; 561/22.

Kitap ve Makaleler

Ahmet Muhtar, *1828-1829 Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*, C. I, Ankara 1928.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, İstanbul 2006.

Ardeleanu, Constantin, *International Trade and Diplomacy At The Lower Danube The Sulina Question and The Economic Premises of The Crimean War (1829–1853)*, Muzeul Brailei, Braila 2014.

Akçura, Yusuf, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri XVIII. ve XIX. Asırlarda*, Ankara 2023.

Bilge, Mustafa L., “Akkirman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul 1989, s. 269-270.

Brătescu, Constantin, *Population of Dobrogea, in Dobrogea 50 Years of Romanian Life*, Ex Ponto (Ed.), Constanta 2003.

Brie, Laure-Mihaela, “Population Dynamics in Dobrogea Under The Ottoman Empire Rule”, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, C. I, Zafer Gölen & Abidin Temizer (Ed.), Ankara 2017.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, “Tuna”, C. XXIII, İstanbul 1986, s. 437-438.

Darkot, Besim, *Kartografya Dersleri*, İstanbul 1939.

Dursun, Haluk, “Osmanlı Arşivinde Tuna Nehri Ve Kıyıları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, 2012, s. 333-339.

Ekinci, İlhan, *Tuna Nehri'nde Diplomasi Oyunları (1856-1883)*, Ankara 2014.

Ekinci, İlhan, *Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret (1856-1883)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih, A.B.D., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1998.

Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Anlaşmaları)*, C. I, Ankara 1953.

Hajnal, Henry, *The Danube Its Historical, Political and Economic Importance*, 1920.

Henderson, W.O, *The Zollverein*, F. Frank Cass & Co, London 1984.

Ilie, Adrian, “Some Aspects Regarding The German Population in Dobrogea (19th century-early 20th century)”, in *Dobrogean Germans History and Civilization*, Valentin Ciorbea (Ed.), Constanta 2006.

İnciciyan, L., Andreasyan H. D., “Osmanlı Rumelisi'nin Tarih ve Coğrafyası”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, 2012, s. 101-152.

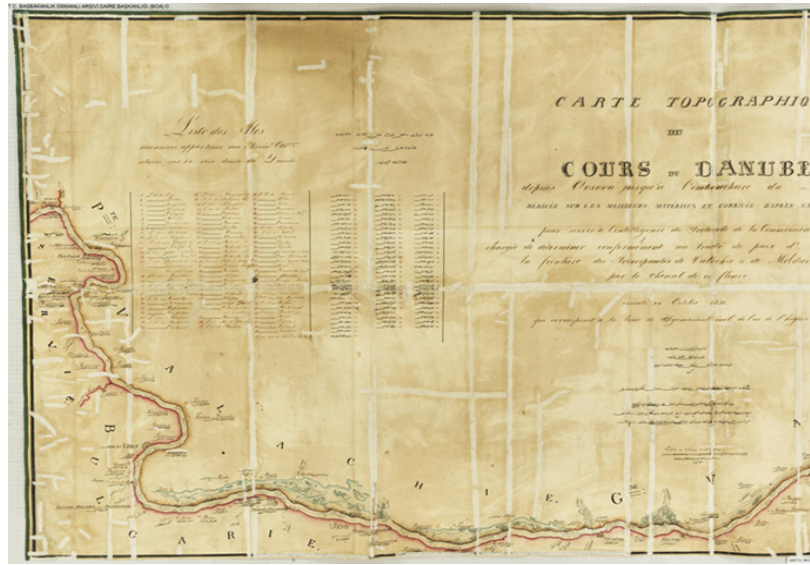
- Karahan, Ali, “Tuna Nehri ve Kıyılarındaki Yerleşim Yerleri Hakkında XVIII. Yüzyılın Sonlarında Kaleme Alınan Bir Risale (Değerlendirme ve Çeviri Metin)”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 45, 2021, s. 1-34.
- Kiel, Machiel, “Silistre”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 202-205.
- Kuzucu, Serhat, *1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ 2012.
- Maxim, Miham, “Tuna”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s. 372-374.
- Maxim, Miham, “Tulça”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s. 360-361.
- Mehmed Neşri, *Cihannüma Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, Necdet Öztürk (Haz.), İstanbul 2008.
- Moltke Graf Von, Helmuth, *The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829*, London 1854.
- Kamil Paşa, *Tarih-i Siyâsîyi Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, C. III, İstanbul 1327, s. 117.
- Kayapınar, Ayşe, “Osmanlı Hâkimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları”, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, C.I, Hatice Oruç & Muhammed Ceyhan (Ed.), Ankara 2016.
- Kızıl, Mensure, “Tuna Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa’ya Gönderilen Bir Savaş Hatıratı”, *Hatıratın Işığında Olaylar-Olgular ve İnsanlar*, C. III, Musa Gümüş (Ed.), Ankara 2022.
- Krehbiel, Edward, “The European Commission of the Danube: An Experiment in International Administration”, *Int’l Conciliation* 33/1, 1917.
- Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, Ankara 1999.
- Panaite, Viorel, “Osmanlı Hâkimiyetinin Tuna Nehri’nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan”, *Türkler*, C. IX, Ankara 2002.
- Price, Arnold H., *The Evolution of Tthe Zollverein: A Study of the Ideals and Institutions Leading to German Economic Unification Between 1815 and 1833*, USA 1949.
- Radu R. Florescu, *The Struggle Against Russia in the Romanian Principalities: A Problem in Anglo-Turkish Diplomacy 1821–1854*, C. II, 1997.
- Sertoğlu, Midhat, *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C. V, Ankara 2011.
- Şanizade Mehmed Ataulлах Efendi, *Şanizade Tarihi*, Ziya Yılmaz (Haz.), C. I, İstanbul 2008.
- The Encyclopaedia of Islam*, “Edirne, Treaty of”, 2016/2, Leiden 2016, s. 79-80.
- Turan, Şerafeddin, “1829 Edirne Antlaşması”, *DTCFD*, C.IX/1-2, 1951, s. 111-151.
- Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, Sina Akşin (Ed.), İstanbul 2008.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, Ankara 1978.
- Yıldırım, Filiz, *1856 Tarihli Bir Risale Işığında Tuna Nehri’nin Tarihi Coğrafyası ve Jeopolitiği*, İstanbul 2019.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)*, C. VII, Erhan Afyoncu (Ed.), İstanbul 2011.

EKLER**Ek 1. Tuna Sahilinde Osmanlı'ya ve Eflak'a ait olan Adalar listesi (BOA, MHD, 40)**

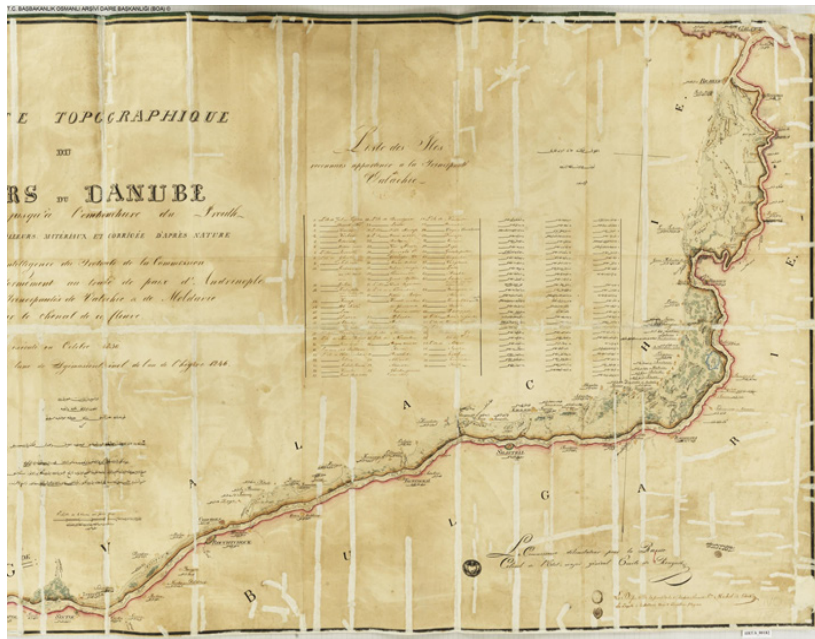
Tuna Sahilindeki Osmanlı Adaları	Tuna Sahilindeki Eflak Adaları
Seyb Adası	Göl Adası ve Yacılak Adası
Istar Adası	Emur Adası ve Yadoraş Adası
Decerat Adası	Şimyan Adası
Karataş Adası	Kurbuvi Adası
Velika Adası	Ostorve ve Mikaviya küçük adaları
Burdullar Adası	Ostorve Mara Adası
Garaboyca Adası	İzvirike Adası
İki adet Salatarya Adası	Gırla Adası
Kumtova Adası	Çatana Adası
Sıçan Adası	Koşve adası ve Benyam bir ufak ada
Çifte Adalar	Golya Adası
Akkale Adası	Kalafat Adası
Sağır Adası	Yenam Adası
Petrice ismiyle anılan 3 ufak ada	Kaynab Adası
Mürtefa Adası	Akkale Adası
İbiş Ağa Adası	Lom Adası
Küçük Ada	Linve Adası
Boyacı Adası	Aliman Adası
Uzun İbrahim Adası	Kopaniçe Adası
Bendgol Adası	Dirakış isimli ufak ada
Salanorsa Adası	Kum ve Yatbugul Adaları
Papadiya Adası	Beynam Adası
Somadit Adası	Beşli adalar ismiyle anılan iki adacık
Tavşan isimli ufak ada	Çalay veya Askara Adaları
Bağçe Adası	İzlaz Adası
Eğrikum Adası	Mahalle Kum Adası
Makariçe isimli ufak ada	Koro Adası
Belne veya Beskut Adası	Pavlo Adası
Çingane Adası	Boriçina Adası
Zeştovi Adası	Luta Adası
Vardam Adası	Deli Mustafa Adacığı
Kopanak Adası	Ostervemara Adası
Bergos Adası	Batum Adası
Gola Adası	Yeni kama Adası
Mavadiş	Yergöğü Adası
Hisarlık Adası	Diğer Yergöğü Adası
Yerli Adaları dört tane	Mokanoğlu Adası
Lahne Doruğu Adası	Dalyan Doruğu Adası
Koso Adası	(...) Adası
Alpine Adası	Güzelceler Adası
Kargalık Adası	Kanlı Boğaz Adası
Kavak Adası	Tutrakan Adası
Rıdvan Adası	Vetren Adası
Selhane Adası	YapirliApo Adası
Aşağı Gümrük Adası	Hisarlı Adası

Pokoy Adası	Esem Salis Adası
Paracuva Adası	Estervedesus Adası
Fahküreği Adası	Balaska Adası
Perlita Adası	Bala Adası
Hobtan Adası	Beynam Adası
Uzun Adası	Masır Adası
Çinova veya Fakoğlu Adası	Nikola Adası
Sekban Adası	Boğazköy veya Karyova Adası
Varsatura Adası	Boğazcık Adası
Oraş Adası	Elyonni Adası
Sayal Adası	Ettertacı Adası
Beyan Adası	Gaka Adası
Luki Adası	Konstantin Adası
Topal Adası	Tarako Adası
Verigakestareşti Adası	Vaga Adası
Buruvi Boğazı Adası	Vursatura Adası
Bodovi Adası	Diyapa Adası
Küçük Konstantin Adası	Keremiş Adası
Garaşa Adası	Popa Adası
Garfapaçuyan Adası	Kadalopol Adası
Sağ yaka Vaca Adası	Çakanga Adası
Estoyanest Adası	Veptuda Adası
Beynam Adası	Estanka Adası
Dubanilo Adası	Eçvi Adası
İkinci Dubanilo Adası	Morovi Adası
Üçüncü Dubanilo Adası	Davançive Adası
Duça Adası	Berzabase Adası veya Estermiye Adası
Mokorye Adası	Korotseka Adası
Peçenek Adası	Domolasa Adası
Ruşi Adası	Esfor Adası
Lupatna Adası	Sol yaka Vaca Adası
Kaztaş Adası	Derifa Estoyanest Adası
Azıklı Adası	Goliç Adası
Prut Boğazı karşısındaki Ada	Tanfuf Adası
Gürcü Adası	Ganice Adası
Yeni Adası	Maçın Adası
Garabe Adası	Türk Adası
Daye Adası	Siret Adası
Küçük Ada	
Azıklı Adası	

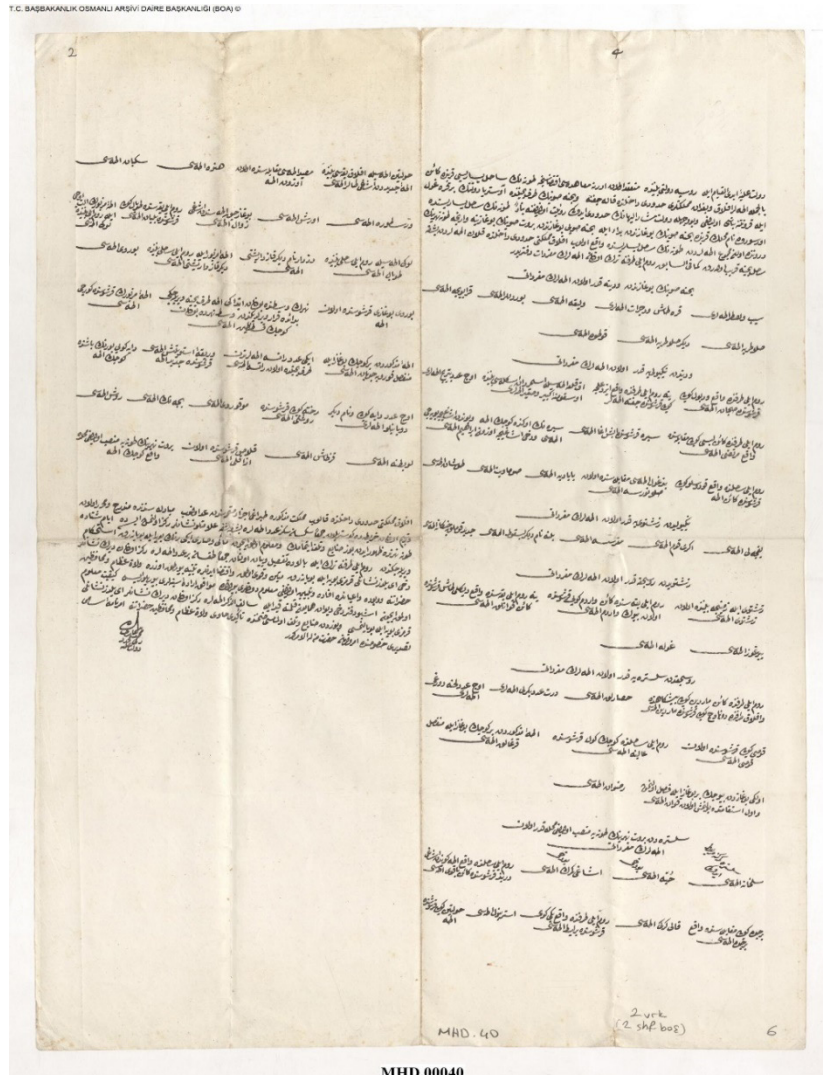
EK 2. Tuna'nın Sağ ve Sol Yerleşim Yerleri Listesi Haritası (BOA, HRT.h, 182)

EK 3. Tuna'nın Sağ ve Sol Yerleşim Yerleri Listesi Haritası (BOA, HRT.h, 182)

EK 4. 1829 Edirne Antlaşmasına Bağlı Prut ve Tuna Nehrinde Mevcut Adalar ile Eflak-Boğdan Hududu (BOA, MHD, 40)

MHD.00040